

Asia: VN/12316/2019

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi kaivoslain muuttamisesta

Lausunnonantajilta toivotaan erityisesti vastausta seuraaviin kysymyksiin:

1. Varausjärjestelmään esitetään seuraavia muutoksia:

- alueellisia rajauksia,
- hehtaariperusteinen varausmaksu
- varausajan lyhentäminen
- varauspäätöksen sisällön tarkentaminen
- varaajan velvollisuus tiedottaa varausilmoituksen jättämisestä.
- Mitä hyötyjä näet esitetyissä muutoksissa? Mitä muita muutoksia ehdotat ja miksi?

Esityksessä lyhennetään malminetsinnän varaukset vuoteen, laitetaan vero 1 euro/hehtaari, ja määrätään rajaamaan estealueet pois. Ensisijaisesti esitämme varauksien jättämisen kokonaan pois tarpeettomina. Toissijaisesti esitämme varauksille valitusoikeutta malminetsintäluvan tavoin perustuen mm. malminetsinnän tai kaivoksen soveltumattomuuteen alueelle sekä malminetsijän uskottavuuden puutteeseen. Lisäksi toissijaisesti esitämme maksun korottamista 10 euroon hehtaarilta, maksun suorittamista haitankärsijöille sekä luonnonsuojeluyhdistyksille ja varausalueiden koon rajaamista edellisen kaivoslain 900 hehtaariin.

2. Onko keskeisten lakien soveltamisalojen rajat selvät: kaivoslaki, ympäristönsuojelulaki, luonnonsuojelulaki? Jos ei, miten tätä sääntelykokonaisuutta voisi mielestäsi selkeyttää?

Kaivoksen toimintaa ja ympäristöasioita koskevat luvat tulisi käsitellä samanaikaisesti samassa virastossa. Malminetsintä- ja kaivoslupaa ei tulisi myöntää ennen ympäristölupaa. Malminetsintä- ja kaivosluvat edellyttävät nykyiselläänkin ympäristövaikutuksien selvittämistä, mutta se ei todellisuudessa toteudu lupakäsittelyssä. Sääntelykokonaisuutta selkeyttäisi se, että ympäristölupa olisi edellytyksenä kaivoslain lupien myöntämiselle sekä kaivostoiminnan mahdollistavalle kaavoitukselle. Malminetsinnässä erityisesti koneellinen malmientsintä, kuten kairaus edellyttäisi

ympäristölupaa tai ehkä pienessä mittakaavassa YSL:n ilmoitusta, kun verrataan toiminnan kemiallisia ja meluvaikutuksia esimerkiksi koneelliseen kullankaivuuseen.

Lisäksi luonnonsuojelulailta suojellut luonnonsuojelualueet tulisi jättää kaivostoiminnan ulkopuolelle. Niiden tarkoitus on turvata erityisiä luontoarvoja, joille kaivostoiminta väistämättä aiheuttaisi riskin. Myöskään malminetsintää ei suojelualueilla pidä sallia. Kaupallinen malminetsintä tulee kieltää kaikilla luonnonsuojelualueilla, mukaan lukien Natura-alueet, UNESCO:n maailmanperintökohteet ja biosfäärit, valtion ja yksityisten suojelualueet, erämaa-alueet, maisema-alueet, valtion retkeilyalueet ja geoparkit. Suojelustatusta ei saa purkaa kaivostoiminnan perusteella. Kaivoksia ei saa sijoittaa suojelualueiden läheisyyteen, jolloin ne haittaisivat suojelutavoitteiden toteutumista. Myös muut luonnoltaan arvokkaat alueet on rajattava kaivostoiminnan ulkopuolelle.

3. Onko sinulla kokemuksia malminetsinnän aiheuttamista konkreettisista haitoista itsellesi, omaisuudellesi, harjoittamallesi elinkeinolle tai muutoin? Kerro niistä. Olisiko haitat voitu ehkäistä lupaehdoilla? Millaisilla?

-

4. Kaivoshankkeet ja niiden vaikutukset eivät aina rajaudu yhden kunnan alueelle. Nykyisin kaivoksen maankäyttö on voitu ratkaista myös maakuntakaavalla, mutta jatkossa edellytettäisiin kuntatason kaavaa, millä vahvistetaan kunnan päätösvaltaa asiassa. Mitä vaikutuksia näet nyt esitetyillä muutoksilla olevan kaavoitukseen? Mitä ratkaisuja näet kuntarajat ylittävien vaikutusten huomioimiseksi?

Suostumus maankäyttöön on vaadittava kaikilta kaivoshankkeen vaikutusalueen kunnilta sekä maakuntaliitolta. Jokaisella vaikutusalueen kunnalla tulee olla selkeä veto-oikeus malminetsintälupaprosesseissa ja kaivoslupaprosesseissa. Perusteluiksi vastustamiselle tulee voida katsoa malminetsinnän vaikutuksien lisäksi varsinaisen kaivostoiminnan vaikutukset. Kaivosten aiheuttama vesistökuormitus sekä liikenne-, melu-, pöly-, tärinä- ja hajuhaitat voivat merkittävästi heikentää kaivosten lähellä ja kauempanakin vesivaikutusten alueilla asuvien ihmisten hyvinvointia ja alueen muiden elinkeinojen toimintaedellytyksiä.

5. Kaivoksiin liittyy kaksi erillistä vakuutta, kaivosvakuus ja jätevakuus. Kaivoslaissa säädetään kaivosvakuudesta, jota esityksellä täsmennettäisiin. Kaivosvakuuden tulisi kattaa kaivosten sulkemistoimet, kuten rakennusten, rakennelmien, tiestön ja sähköverkon purkaminen, mikäli kaivostoiminnan harjoittaja on varaton. Lisäksi kaivosvakuutta esitettäisiin laajennettavaksi poikkeavien tilanteiden turvallisuustoimenpiteisiin ja maanomistajakorvauksiin. Jätevakuudesta säädetään ympäristönsuojelulaissa ja lisäksi ympäristöministeriössä kehitetään ympäristövahinkojen toissijaisia vastuujärjestelmiä. Näetkö vakuussäätelyn kattavana vai onko vielä jokin ilmeinen aukko ja mitä se koskee?

Kaivoslain osalta kaivoslain vakuuden riistiinkäyttöä muiden lakien hyväksi tulee vahvistaa. Nyt lakiehdotus on hävittämässä tämän mahdollisuuden. Ympäristönsuojelulain vakuuksista puuttuvat osat, kuten louhoksien tai kaivosonnettomuuksien ja ympäristövahinkojen pilaamat vedet ovat vaarassa jäädä kokonaan käsittelemättä. Kaivosonnettomuudet ja ympäristövahingot täytyy huomioida myös yleisen turvallisuuden kannalta. Vireillä on hanke vakuuksien korjaamisesta YSL:n puolelta, mutta sitä odottaessa yhteiskunnalle voi sulkemisivaiheissa olevista kaivoksista langeta satojen miljoonien tai pidemmällä ajalla miljardien vastuut.

On tärkeää nostaa vakuussummien suuruutta merkittävästi. Kaivosyriyten vastuita on tarkennettava niin, että kaivosten jälkihoito ja alueen ennallistaminen eivät kaadu yhteiskunnan ja veronmaksajien maksettavaksi. Vakuudet ja rahastot on mitoitettava niin, että lopettaessaan toimintansa kaivos pystytään sulkemaan siten, ettei se enää kuormita ympäristöään. Jälkihoito erityisesti radioaktiivisten kaivosjätteiden osalta on suunniteltava tuhansien vuosien aikajänteellä.

Kaivosten pitkäaikaiset ympäristö- ja sosiaaliset vaikutukset tulee erityisesti huomioida vakuuksia määritettäessä.

6. Esitysluonnoksessa ehdotetaan lupamääräyksiä saamelaisten perinteisille elinkeinoille aiheutuvien haittojen vähentämiseksi (51, 52 ja 54 §). Miten arvioit esitettyjen muutosten vaikutusta?

- ottaen huomioon saamelaisten oikeudet alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään, kulttuuriaan ja perinteisiä elinkeinojaan
- ottaen huomioon muut elinkeinot, kuten matkailun ja porotalouden

Saamelaiset ovat Euroopan unionin alueen ainoa alkuperäiskansa, ja Suomi on sitoutunut Lissabonin sopimuksessa turvaamaan saamelaisten elinkeinon, kielen, kulttuurin ja elämäntavan säilymisen. Kaivoshankkeet vaarantavat saamelaisten luontaiselinkeinoihin perustuvan elämäntavan kansan kotiseutualueella. Kaivostoiminnalle RAJAT -kansalaisaloite vaatii saamelaisten kotiseutualueen poistamista malminetsinnältä ja kaivostoiminnalta.

Voimassa olevaa kaivoslainsäädäntöä on muutettava siten, että kaivostoiminnalta ja malminetsinnältä kielletyiksi alueiksi määritellään EU:n ainoan alkuperäiskansan saamelaisten kotiseutualue. Lisäksi tulee määrittää kohteittain myös sopivat suojaetäisyydet riittävällä tarkkuudella. Alueet tulee määrittää ympäristönormien mukaan siten, että suojellaan aidosti vesistöjen ekologista tilaa, pohjavesiä, arvokkaita ekosysteemejä ja saamelaisten kotiseutualuetta.

Toissijaisesti, mikäli kieltoa ei saataisi, tulee malminetsinnällä olla saamelaisten suostumus. Paliskuntien oikeuksien, kuten poronhoitovaikutusten selvitykset, tulee toteutua myös erityisen poronhoitoalueen ulkopuolella. Samoin saamelaisten oikeuksien tulee toteutua myös lailla määritetyn kotiseutualueen ulkopuolella (Sokli, KHO-päätös maaliskuu 2022).

Muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen:

Luvat kuntoon ennen kaivostöiden aloittamista

- Lakia tulee tiukentaa niin, että kaivokset saisivat aiheuttaa vain vähäisiä ympäristöhaittoja.

- Kaivoksen pitkäaikaiset ympäristövaikutukset tulee selvittää kattavasti kaivoslupaan ja kaivoskaavaan.
- Malminetsinnän vaikutukset on niin ikään selvitettävä kattavasti ja malminetsinnän aikana on toiminnanharjoittaja velvoitettava seuraamaan ja arvioimaan etsinnän ympäristövaikutuksia.
- Jatkossa koneellisen malminetsinnän (kuten kairauksen) edellytys tulisi olla YSL:n mukainen ympäristölupa

Intressivertailu mukaan lakiin

Intressivertailu tulisi tuoda kaivoslupaprosessiin vesilain tapaan. Kaivosluvan myöntämisen edellytyksenä tulisi olla, että kaivoksen hyödyt yhteiskunnalle ovat sen aiheuttamia haittoja suuremmat. Yksi intressivertailun kohde on kaivosalueen lunastusluvan kohdalla yhteiskunnan raaka-ainetarpeen vaatimat mineraalit. Kulta, timantti ja jalokivet eivät ole yhteiskunnan raaka-ainetarpeen vaatimia mineraaleja, kuten eivät myöskään vaaralliset ja tarpeettomat mineraalit asbesti, elohopea, torium, radium ja aktinium. Yhteiskunnan raaka-ainetarpeen kannalta välttämättömistä mineraaleista tulisi laatia perusteltu lista, jota hallitus ylläpitää. Vain näiden raaka-aineiden saanti voi olla perusteluna pakkolunastukseen tai mahdolliseen avolouhintaan. Avolouhinta tulee muilta osin kieltää.

Maanomistajille mahdollistettava osallistuminen lupaprosesseihin

Maanomistajan oikeudet tulisi huomioida kaivoslain uudistuksessa täysimääräisesti.

Maanomistajien suostumuksen tulisi olla edellytys jo ensimmäiselle malminetsintäluvalle ja osallistumismahdollisuuden tulisi koskea koko mahdollisen hankkeen vaikutusaluetta. Suostumus malminetsintään tulisi saada kaikilta alueen maanomistajilta.

Kaivosten jäteasiat kuntoon

Kaivosten jätteiden pitkäaikaiset vaikutukset ympäristöön ja elinkeinoihin tulee käsitellä kaivoslain yleisissä ja yksityisissä eduissa, kaivoslupaprosessissa ja kaivosta kaavoitettaessa. Jätteet ja jätevedet eivät saa pilata vesistöjä tai vaikuttaa merkittävästi vesistöjen tai vesieliöstöjen luonnontilaan kaivostoiminnan aikana eivätkä myöhemmin toiminnan päättymisen jälkeen. Kaivosalueilla olevien erilaisten vedenkäsittely- ja jätealaiden pohjien tulee olla huolellisesti tiivistettyjä ja päällystettyjä. Kaivannaisjätteiden loppusijoitusalueiden pohjarakenteet tulee suunnitella ja rakentaa siten, että ne pysyvät tiiviinä eivätkä aiheuta ympäristön pilaantumista tuhansia vuosia kaivoksen sulkemisen jälkeenkään.

Karvonen Inka
Suomen luonnonsuojeluliiton Oulun yhdistys ry